

увійшов у новий, кризовий період своєї еволюції.

Перша фаза становлення режиму припала на 2022–2023 роки й являла собою імпровізовану адаптацію до того, що марш-кидок на Київ ганебно провалився. З'ясувалося, що у Кремля немає ні дієздатної армії для подолання українського опору, ні потужностей для поповнення озброєння та боєприпасів. Протягом півтора року — до осені 2023 року — Кремль фактично заново вибудовував військову машину, поспішно експериментуючи зі способами набору живої сили («часткова» мобілізація, ПВК, «тюремний призов» Пригожина), організацією єдиного командування угруповання, розширенням військових виробництв та використанням радянських резервів.

У внутрішній політиці режим був змушений різко посилити репресії та цензуру, щоб впертися з хвилею невдоволення, і спробував провести пропагандистську патріотичну мобілізацію, подаючи вторгнення в Україну ледь не новою Вітчизняною війною, екзистенційною битвою з «новим фашизмом», у якій вирішується доля нації.

У той самий час для цього періоду був характерний досить низький рівень репресій проти еліти: гучні антикорупційні процеси були поставлені на паузу, так само як кадрові ротації і навіть заміни губернаторів. Путін прагнув створити в еліті відчуття, що так чи інакше вона опинилася з ним в одному човні і не має окремого шляху порятунку.

Приблизно з осені 2023 року розпочинається другий етап військового путінізму — етап стабілізації та самоупевненості. Поставки озброєння та боєприпасів стали регулярними й достатніми, почала працювати досконала система комерційних контрактів, що забезпечила стабільне поповнення фронту живою силою. А в результаті масового використання коштів ФНБ та нафтогазових доходів розпочався військовий економічний бум — економіка демонструвала зростання на рівні 5% на рік.

Основним сценарієм військової кампанії в цей період стала «війна на виснаження». Зазнавши поразки у бліцкризі, Кремль прагнув продемонструвати, що перевага в ресурсах і живій силі робить неминучим просування російської армії і в результаті — військову поразку України. А тому Києву доведеться укласти мирну угоду на умовах Москви. І хоча військові успіхи 2024 року виявилися вельми скромними (російська армія захопила лише близько 4 тис. кв. км), впевненості Кремлю додавав прихід до Білий дім Дональда Трампа, який позбавив Україну американської допомоги та просував ту саму ідею неминучості її поразки у війні на виснаження та поступки Москві.

Сприятлива економічна ситуація та налагоджена система комерційних контрактів дозволила режиму зменшити напругу мобілізаційної риторики, тим більше що її носії — з-богери — після заволодіння Пригожина стали сприйматися як небезпечні попутники. Її місце зайняла консервативно-мілітаристська ідеологічна доктрина «країни — обложеної фортеці традиційних цінностей», яка активно просувається в різних сферах державного управління, суспільного життя та освіти. Місце національної мобілізації остаточно зайняла комерція «м'ясних штурмів», а місце патріотичного натхнення — рутинна нескінченного адміністративно-бюрократичного тиску та заборон.

Натомість репресії щодо еліти в цей період набрали розмаху: гучні корупційні справи та перерозподіл активів набули характеру державної кампанії, покликаної покарати за недостатню лояльність і дисциплінувати тих, хто сумнівався. Загальний човен перетворився в уяві Путіна на переможний лінкор, з якого можна на своє задоволення скидати з мішком на голові тих, у кого виникають сумніви, — на покарання та на повчання іншим.

Читайте також: **5 сценаріїв майбутнього Росії: крізь оптику України та її союзників**

Третій період: причини та тригери

Кілька обставин ознаменували занепад цього найбільш благополучного періоду військового путінізму. По-перше, протягом 2025 року бульбашка військової економіки здулася. Загалом у 2022–2025 роках із ФНБ було витрачено на її підтримку понад 12 трлн рублів, у результаті резерви були практично вичерпані, а поточні доходи скоротилися: ціни на нафту знижувалися під впливом профіциту на нафтовому ринку. Пухир військової економіки, що здувся, оголив її потворну спадщину: інтенсивне бюджетне стимулювання висмоктувало кошти з цивільного комерційного сектора і одночасно створювало значний інфляційний навіс.

Витрати консолідованого бюджету Росії у 2025 році перевищили 39% ВВП при середньому рівні 34,5% за 2011–2019 роки. У той же час рента для фінансування додаткових 4,5% ВВП витрат вичерпалася, і ці витрати більше ні на кого перекласти, крім як на громадян і приватний бізнес.

Перед обличчям кризи державних фінансів російська влада значно збільшила податкове навантаження. Окрім підвищення ставок усіх трьох базових податків (ПДФО, ПДВ, податок на прибуток), розширення бази застосування ПДВ на малий бізнес, збільшення непрямих податків та платежів, уряд під прапором «обілення» економіки посилює контроль за обігом коштів, що призводить до подальшого зростання ефективної ставки оподаткування та вилучення коштів приватного сектора.

По-друге, військова кампанія 2025 року поставила під сумнів доцільність сценарію війни на виснаження. Незважаючи на величезні витрачені людські та матеріальні ресурси, другий рік наступу на Донбасі не приніс Кремлю значного успіху на полі бою. При цьому стало очевидно, що потенціалу для відносно безболісного подальшого нарощування військової машини немає. Не виправдалися й геополітичні розрахунки Кремля — надії на кризу європейської підтримки України та на досягнення вигідного для Москви миру руками Дональда Трампа.

Сьогодні вважається, що війна в Ірані відвернула увагу американського президента від переговорів щодо України. Але це не зовсім так. Переговори зайшли в глухий кут ще наприкінці 2025 року. Київ і його європейські союзники перестали боятися Трампа, у якого, схоже, сьогодні недостатньо інструментів тиску не тільки на Кремль, але і на Україну. І головне: переконалих свідчень того, що Москва виграє війну на виснаження, немає. А отже, під сумнів поставлено й головний аргумент переговорного треку. Тому повернення до нього на нинішньому етапі навряд чи можливе в принципі.

Витрати на війну з боку Росії, як і раніше, незрівнянно нижчі, ніж з боку Києва. Але їхнє помітне зростання шокує російське населення не менше, ніж відсутність опалення взимку — українців. Дронова війна перейшла в нову стадію, і підготовка до нинішнього непараду стала яскравою демонстрацією її нової реальності: більша частина Росії перетворилася на зону вразливості. Протягом останнього року Києву вдалося не те що «перенести війну на територію Росії», але зробити її частиною щоденного інформаційного фону та обставиною повсякденного життя.

Нарешті, наступ на Telegram та спроба ефективної ізоляції Рунету стали, з одного боку, реакцією режиму на погіршення економічної кон'юнктури та динаміки військових дій, що неминуче має позначитися на соціальних настроях, а з іншого — тригером вертикальної кристалізації «військового ресентименту». Одних дістали заборони, інших — податки, третіх — постійно наведений меч покарання та почуття безправ'я, а всіх разом — спроба вторгнення та захоплення сфери їхньої приватної цифрової автономії — соціальних мереж та приватних комунікацій. Цей замах інтерпретується як несправедлива репресія за проявлену протягом чотирьох років лояльність.

Причини невдоволення режимом у еліт та пересічних громадян, як правило, різняться: у когось — порожні, у когось — дрібні. Зазвичай це заважає виникненню взаємної солідарності. Небезпеку для будь-якого режиму становлять моменти перетину претензій, що йдуть зверху та знизу: претензії в такому випадку набувають вертикального виміру. Еліти винаходять легітимну риторику невдоволення, яка стає для простих громадян патерном і обґрунтуванням «справедливих» вимог та протестних прохань і виправданям рутинного опору. Звернення Боні пішло в народ — різноманітні тригери невдоволення склалися в єдиний пазл і знайшли прицільного адресата.

Читайте також: **Росія як фабрика фашизму: зло не зникло, а набуло форми путінізму**

Грааль тріснув — що далі?

Перераховані вище обставини вказують на те, що мова йде не про якісь локальні труднощі. Режим військового путінізму вступив у новий період — набагато більш проблемний і менш стабільний, ніж попередній, і відповідь на питання, чи впорається режим із цими викликами та цією нестабільністю, ми отримаємо не завтра і не через місяць.

Навряд чи варто чекати на його швидкий крах. Більше того, така перспектива, якщо вона з якихось причин виникне в найближчому майбутньому, швидше за все, налякає самих сьогоднішніх незадоволених, які висувають режиму свої боязкі вимоги. У то ж час грааль військового путінізму безперечно тріснув, видавши ще не «гучний звук», але вже неприємний скрегіт. За долею утвореної тріщини нам і доведеться спостерігати найближчим часом.

Путін не вперше стикається з проблемою поширення внутрішнього невдоволення. Однак попередні епізоди такого роду — у 2011-2013 та 2018-2020 роках — виглядають на тлі сьогоднішніх обставин цілком легкими. Невдала війна та півтора мільйона вбитих і поранених за плечима є, хай не термінальним, але дуже серйозним викликом для будь-якого режиму. У першому наближенні можна виділити три канали, за якими може розвиватися і посилюватися внутрішня напруга.

Економічні проблеми, що проявилися, безумовно, не виглядають критичними. Швидше, вони виривають з-під ніг громадян та еліт ту підстилку, яка допомагала їм миритися з затяжною війною та санкціями в попередні роки. Сьогодні іноді кажуть, що еліти в Росії втратили «образ майбутнього». Це частково вірно. Водночас образу майбутнього не було, мабуть, і три роки тому. Що втратили еліти, так це віру в те, що режим є гарантом того, що це поки що не дуже ясне майбутнє зрештою набуде прийнятних обрисів.

Два-три роки тому успіхи режиму в боротьбі з санкціями, у стимулюванні економіки та у створенні нової військової машини вказували, що розраховувати на це можна. Тепер у цьому виникли серйозні сумніви, а багато хто в елітах перестав бачити себе частиною цього майбутнього, підозрюючи, що саме їх мають з'їсти на шляху до нього.

Загрозою для режиму є не економічна ситуація сама по собі, а те, що вихід із війни — її прийнятне для режиму завершення — пов'язаний із подальшою концентрацією ресурсів у руках держави, які тепер можуть бути взяті лише безпосередньо з кишень громадян та приватного бізнесу. Це усвідомлюють і до цього по-своєму готуються, здається, і режим, і бізнес, і громадяни.

Другим викликом для режиму є те, що його комунікація з населенням перебуває в хиткому стані. У «класичний» період — у 2000-х та 2010-х роках — його сильною стороною була «м'яка» маніпулятивна пропаганда, основним провідником якої був телевізор. Саме через цей канал формувалася база лояльності, до якої додавалися інші інструменти авторитарного управління.

Сьогодні замість телевізора основним інструментом має стати мережеве середовище, а основним засобом контролю — «жорстка» пропаганда. У той час як «м'яка» пропаганда, що виросла з практик «піару» та маркетингу, покликана лише переконувати громадян, що всі успіхи країни пов'язані з мудрістю правління, а невдачі та проблеми — із зовнішніми факторами, «жорстка» передбачає ідеологічну індоктринацію, що виправдовує репресії проти незгодних та необхідність затягування

пасків і стійкості до поневірянь.

Читайте також: **Геополітичні понти Кремля**

Останні три роки продемонстрували, що зі створенням такого продукту режим зазнає проблем. Він вміє натхненно карати й підкуповувати, але не справляється з переконанням та ідейною мобілізацією. Після відмови від цієї практики в попередній період своєї еволюції йому не так просто буде до неї знову повернутися.

Нарешті, третій виклик, який є «суб'єктивним» і водночас, як не дивно, виглядає чи не найактуальнішим і найгострішим, можна позначити як виклик ескалації некомпетентності та пов'язаного з нею конфлікту в елітах. Проблема тут у тому, що сам Володимир Путін і силовики, які його оточують, на яких він дедалі більше схильний покладатися, недостатньо компетентні у питаннях, щодо яких їм доводиться приймати рішення. Причому, мабуть, як у військовій, так і в цивільній сфері. У всякому разі, ймовірно, менш компетентні, ніж цивільна частина путінської коаліції.

Однак ця обставина лише посилює їхню підозрілість та недовіру до цієї іншої сторони. Маючи більшу політичну владу, вони не готові визнати свою некомпетентність, оскільки таке визнання передбачає передачу повноважень та ініціативи в руки конкуруючої фракції. У результаті вони швидше наполягатимуть на правильності та безальтернативності обраних ними стратегій, збільшуючи як витрати власної некомпетентності, так і напруження між двома угрупованнями еліти. Такий сценарій здатний прискорити рух до кризи, навіть незважаючи на те що її структурні передумови здаються ще недостатніми.

Складність прогнозування соціальних процесів пов'язана з тим, що вони є реципрокними. Ті чи інші зміни та виклики провокують реакцію з боку учасників подій, на які, у свою чергу, інша сторона може реагувати тим чи іншим чином. Діапазон можливих реакцій визначається обставинами та структурними факторами, але водночас варіації всередині цього діапазону можуть спрямовувати події тим чи іншим шляхом, які в результаті значно розходяться. Розвиток подій є детермінованим і недетермінованим одночасно. Але поки що має сенс зафіксувати завтрашній День Непобеди як точку входження військового путінізму в режим нестабільності.

—
Кирило Рогов, директор проекту Re: Russia, опубліковано у виданні Re: Russia

В тему:

- **Чому з російським воєнним злочинцем Путіним не ведуть переговорів**
- **Путін просто психопат і садист чи щось гірше і страшніше?**
- **Психіатр Джеймс Феллон: Путин — психопат с признаками садиста**
- **Чи справді Путин психічно хворий? Чи здатен він натиснути «ядерну кнопку»?**
- **Теперь Путин - Каддафи**
- **Путинский рейх несет такую же угрозу человеческой цивилизации, какую нес режим Гитлера**
- **Осмысление немыслимого в Украине. Что произойдет, если Путин нанесет ядерный удар?**
- **Как Путин хотел уничтожить украинский народ, но в итоге укрепил украинскую идентичность**

Share 0

Читайте «Аргумент» в **Facebook** и **Twitter**

Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter**.

Коментарі

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

РЕКЛАМА

ВІДЕО

Російські паспорти і квартира в Москві батьків очільника Київської прокуратури

Воїни «Альфи» СБУ — ТОП-1 серед підрозділів Сил оборони за результатами бойової роботи у квітні

Про що не можна було жартувати в СРСР

[Головна](#) [Про сайт](#) [Опитування](#)

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань - за запитом через електронну пошту. **Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення.** При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розміщених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com